

דף כד

כי אמרינן איסור כולל – באיסור הבא מאליו, באיסור הבא על ידי עצמו – לא אמרינן. נראה לפרש טעם הדבר, שאיסור שהתורה מטלת, אינו שייך שיהא בצורה שונה מזו שאמרה תורה, כגון לחול לחצאין, וכיון שיש מקום למקצתו לחול מוכרח שכולו חל, אבל שבועה שהכליל בה האדם דברים אסורים ומותרים, אין קשר מהותי בין הפריטים אלא זה האדם צירף שני ענינים בשבועה אחת, והיה יכול להשבע על זה ולא על זה. על כן שייך ששבועתו תחול באופן חלקי, על המותרים ולא על האסורים.

לפי זה יש מקום ליישב את שאלת התוס' מהקדש. וי"ל שזה נכלל בתירוץ. וע' בעיקר הדברים בחדושים ובאורים. וע' טעם נוסף בשו"ת אבני מילואים (יב ד"ה ובוה נלענ"ד). וע' בחדושי הגרנ"ט ('השלם' נד).

'אלא כדרבא...' על פירוט שיטות הראשונים והפוסקים, הנובעות מן הפירושים השונים בגמרא; וכן בדין נשבע כנגד דברי תורה ב'כולל' – ראה בשאלות ותשובות שבסוף החוברת. מלבד פירושי רש"י ותוס', פירש הר"י בן מגאש וכמה ראשונים באופן שלישי: האוקימתא שהעמדנו סיפא דמתניתין במפרש – נשאר (כדעת התוס' ועוד ראשונים ודלא כרש"י), ואם סתם ואמר 'שלא אוכל' – אין נבלות בכלל. ואף על פי כן אתה מוצא שבועה זו ב'ה' – כיון שאם נשבע סתם 'אוכל', ואכל נבלות – אע"פ שאסור לו לעשות כן – קיים שבועתו ונפטר, הרי שניתן לקיים 'הן' באכילת נבלות. נמצא לפי זה מתפרש ענין 'ישנו בלאו והן' על הדבר עצמו שנשבע עליו, שיהא אפשר לקיים אותו בשני צדדים. ואילו לרש"י מתפרש ענין זה על לשון השבועה, שהיא אפשר להחיל בלשון זו שנשבע, חיוב הן ואיסור לאו (גליונות קהלות יעקב).

יש להדגיש שהסברא הזו שאע"פ שנשבע 'שלא אוכל שחוטות ונבלות' נחשב 'ישנו בהן' מפני האפשרות להשבע 'שאוכל' סתם ואם יאכל נבלות – ייפטר, סברא זו כתב הר"ן גם בדעת רש"י, דלא כשאר הראשונים שהבינו שיטת רש"י שצריך שיהא ב'הן' כפי לשון השבועה שנשבע ב'לאו'. אלא שהר"ן נחלק עליו בדבר אחד; שלשיטת רש"י אין חילוק בין משמעות 'לא אוכל' ובין משמעות 'אוכל' – שניהם כוללים גם דברים אסורים למסקנא, ואילו הר"ן הלך בגרסת ר"י בן מגאש ור"ח (וכ"ג הרמב"ם – לח"מ שבועות ה,ה) שאף כי 'שלא אוכל' סתמא אינו כולל דברים אסורים, אבל 'אוכל' כולל הכל, שאם אכל נבלה – נפטר. ולפי הבנת שאר הראשונים ברש"י, אכן 'ישנו בלאו והן' ענינו בלשון ולא בעצם חלות השבועה הלכך אין די בשבועת 'שאוכל' להחשיבו כ'הן' לשבועת 'שלא אוכל שחוטות ונבלות'. ולשיטתם בדעת רש"י, כשאמר 'אוכל' לא חלה השבועה אלא על דברים המותרים. וזה שמועילה שבועת 'אוכל' להחשב כ'הן' ל'לא אוכל' – אע"פ 'שלא אוכל' כולל גם דברים אסורים ואילו 'אוכל' אינו כוללם – כיון שלפי שיטה זו הקובע הוא לשון השבועה, והרי אם אמר 'אוכל' חלה שבועתו לענין מותרים [ומצד משמעות הלשון, כולל גם איסורים, אלא שאינה חלה כלפיהם. ע' רעק"א]. ודי בכך שאותה לשון-שבועה יכולה לשמש לשני הצדדים, אף כי לא לענין עצם חלות השבועה על הדבר. וע"ע חזו"א ואילה"ש.

(ע"ב) 'אמר רבא: מאי טעמא דמאן דאית ליה איסור כולל, מידי דהוה איסור מוסיף, ומאן דפטר דלית ליה, כי אמר איסור מוסיף בחדא חתיכה...' חכמים אחרונים עמדו על קטע זה שבגמרא, מה ענינו לכאן. ועוד מדוע הוצרך רבא להשוות ולחלק 'כולל' עם 'מוסיף', והלא גם ב'מוסיף' עצמו נחלקו תנאים – ע' מרומי שדה וחדושים ובאורים. (וכבר נגע בפשט לשון הגמרא הריטב"א בחדושים).

כי קתני מידי דלית ליה שאלה, שבועה דאית ליה שאלה לא קתני' שלשון 'זחייב עליה ארבע

חטאות' משמע חיוב מוחלט, ואילו בשבועה, אפילו עבר ואכלה יכול להישאל ולהיפטר מקרבן כדלהלן (כו. עפ"י תורת חיים. אך לרבא שם אין נשאלים אם אכל את כולה, והכי נמי לרבא קיימין).

'...והרי הקדש?'. היה יכול לתרץ שמדובר שבא ההקדש לידי כהן [וסתמא דמלתא הוא כך, שהרי מדובר כאן בנותר] שכבר אין לישאל עליו (ריטב"א כה. וע' באילת השחר).
וכן לאחר זריקת הדם, כתבו התוס' (בכריתות יג:) שאין שאלה להקדש (ואמנם הקשה הטו"א בר"ה כה: מסוגיתנו על דבריהם). וצריך לומר כנ"ל שהגמרא יכולה היתה לתרץ כן. ויש מי שתירץ שכונת הגמרא כאן לאיסור שיש בו שאלה, לאו דוקא במקרה הפרטי המסוים (עפ"י קונטרס אחרון בטורי אבן שם. וע"ע שו"ת רעק"א סה).

דף כה

'שבועה שאתן לאיש פלוני'. אף על פי שיתכן שהלה יסרב והרי נתינה בעל כרחו לא שמה נתינה, ואם כן הרי נשבע על דבר שאין בידו? יש לומר שאין במשמע לשונו אלא שיעשה מה שבידו לעשות, או שיניחנו לפניו או שיורקנו לידו או לרשותו, ואם לא רצה הלה לקבל – פטור (ריטב"א). ויש אומרים שהנשבע 'אתן' בסתם, אין במשמע אלא אתן אם ירצה הלה לקבל (ערמב"ן להלן כו; רשב"א). ועוד, גם אם נאמר שיש במשמע שיתן ממש, הלא אנוס הוא ואונס רחמנא פטריה (רמב"ן שם). וי"א שמדובר כאן במפרש 'אתן אם ירצה' (ר"ן, בתירוק ראשון. וע"ע שו"ת המבי"ט ח"א פה).

'חומר בנדרים מבשבעות חומר בשבועות מבנדרים...'. על 'איסור חפצא' ואיסור גברא' והמסתעף – ע' ע' במובא בריש נדרים.
ועל מחלוקת הראשונים בחלות נדר על איסורים (כגון קונם נבלה עלי) – ע"ש יח.

'מאי אתן, אילימא צדקה לעני, מושבע ועומד מהר סיני הוא...'. אף כי אינו חייב לתת מתנה מרובה, חייב על כל פנים לתת לו מתנה מועטת, והרי סתם 'נתינה' היא שוה פרוטה (ריטב"א ועוד). ויש אומרים שמדובר דוקא כשהעני עומד לפניו ושואל ממנו, אבל אם אינו לפניו – השבועה חלה עליו, כיון שאינו חייב ללכת ולפרנס עניים דעלמא (רשב"א). ויש שדייקו מלשון הרמב"ם בספר המצוות (לאוין רלב), שכל שיודע על עניים ואינו נותן להם – עובר, אפילו אינם שואלים ממנו. ע' שו"ת שבט הלוי ח"ה קלא וח"ב קיז).
התוס' בנדרים (ח). גרסו כאן 'אילימא נשבע שלא יתן לעני, מושבע ועומד... ופרשו שמשמע שלא יתן כלל, והרי הוא מצווה במצות צדקה.

ולגרסתנו בגמרא 'מאי אתן... – כתב הנצי"ב (משיב דבר פו) שאין לגרוס במשנה 'לאיש פלוני'.
ויש מי שכתב שאף כי אינו מחויב לתת לעני פלוני, כיון שאם נותן לו מקיים מצוה דאורייתא, הרי זה בכלל 'נשבע על דבר מצוה' (ע' במרומי שדה לנצי"ב שתלה זאת במחלוקת הראשונים. וע' שבט הלוי ח"ה קלא, ג שהביא סיוע לכך מדברי התשב"ץ. והרמב"ם סתם 'אתן לצדקה' וי"ל שאף אם אין עני לפניו ואף אם משמעות לשונות יותר מפרוטה מ"מ אין השבועה בלאו, כי 'לא אתן' משמע כלל לא, וי"ל שצריך שאותה הלשון עצמה תהא בלאו. וע' במאירי).

'האומר שבועה שלא אישן ג' ימים – מלקין אותו וישן לאלתר'. הוא הדין כשנשבע שלא יטעם כלום חדש ימים – מלקין אותו ויאכל לאלתר. ואולם אין הטעם בשניהם שוה [כמשמעות לשון הרמב"ם].